

Univerzitet u Sarajevu
Filozofski fakultet
Odsjek za romanistiku
Katedra za italijanski jezik i književnost

ZAVRŠNI MAGISTARSKI RAD

TEMA: Semantičke vrijednosti nekih frazeoloških konstrukcija u romanu C. Collodija
Pinocchijeve avanture (original i prevod na b/h/s jezik)

Mentor: doc. dr Nermina Čengić

Student: Vesna Jašarević

Sarajevo, februar 2020.

APSTRAKT

Frazeološke konstrukcije su važan element svakog jezika, a samim tim i kulture naroda koji ga koristi. Predstavljaju polje koje nudi značajnu količinu materijala za analiziranje i poređenje. Određene frazeološke konstrukcije se na sličan način prevode na druge jezike, naročito ako se radi o jezicima naroda koji su istorijski i kulturno povezani, dok ih neki drugi jezici prevode na potpuno drugačije načine. Frazeologija je grana lingvistike koja je usko povezana sa kulturom naroda određenog jezika budući da su korisnici jezika ti koji u isti uvode određene frazeološke konstrukcije, te ih na isti način izbacuju iz upotrebe. Jezik je živ organizam, te svaki istorijski period sa sobom donosi određene promjene na njegovom polju uslovljene društvenim promjenama. Predmet ovoga rada će biti analiza nekih frazeoloških konstrukcija u romanu C. Collodija *Pinocchijeve avanture*, pri čemu će biti obrađeni izvorni tekst na italijanskom jeziku, kao i prevodi romana na b/h/s jezik koje su uradili prevodioci Vjekoslav Kaleb i Razija Sarajlić. Pokušaće se ukazati na sličnosti i razlike između frazeoloških konstrukcija u italijanskom i b/h/s jeziku, kao i na stilske razlike među prevodiocima na koje utiče veliki broj faktora, te da su, i pored tih razlika, oba prevoda jednako kvalitetna i adekvatna.

Ključne riječi: frazeologija, frazeološka konstrukcija, semantika, prevođenje, stil, Collodi, izvorni tekst

SADRŽAJ

1. UVOD	3
2. TERMINOLOŠKO ODREĐENJE POJMA FRAZEOLOŠKA KONSTRUKCIJA	5
3. COLLODIJEV DOPRINOS ITALIJANSKOJ FRAZEOLOGIJ	10
4. ANALIZA NEKIH FRAZEOLOŠKIH KONSTRUKCIJA UPOTRIJEBLJENIH U COLLODIJEVOM ROMANU <i>LE AVVENTURE DI PINOCCHIO</i>	15
5. ZAKLJUČAK.....	30
6. LITERATURA	32

1. UVOD

Kada se govori o dječijoj književnosti, ne samo italijanskoj već i svjetskoj, neizostavno je pominjanje djela *Le avventure di Pinocchio* (b/h/s *Pinocchijeve avanture*) autora Carla Collodija. Gotovo da ne postoji osoba koja u djetinjstvu nije barem pogledala istoimeni film, crtani film ili predstavu ako nije pročitala roman ili neku pojednostavljenu verziju istog obogaćenu ilustracijama ili, na primjer, slikovnicu. Još jedan dokaz popularnosti koju je ovo djelo steklo jeste opšte poznata činjenica kako se radi o najprevođenijoj nereligioznoj knjizi na svijetu, dok je prvo mjesto pripalo *Bibliji*. U pitanju je kanonsko djelo dječije književnosti koje je inspirisalo i koje i dalje inspiriše mnoge nove predstave, crtane filmove, igrane filmove, stripove kao i mit o dugom nosu. Naime, djeci koja lažu će, prema ovom vjerovanju, narasti dug nos. Ova ideja se ukorijenila i u proces vaspitanja te se često može čuti kako roditelji neposlušnu djecu plaše mitom o dugom nosu. Roman koji govori o doživljajima lutka Pinocchija vrijedan je dragulj dječije književnosti jer svojim najmlađim čitaocima šalje snažnu poruku o moralnim vrlinama, odnosno kako bi uvijek trebali slušati i poštovati svoje roditelje, te da će u suprotnom biti kažnjeni, a za marljivost i lijepo ponašanje će uvijek biti nagrađeni. Roman prati dogodovštine neposlušnog lutka koji je uspio postati pravi dječak, te su kroz njegovu priču i anegdote predstavljene osnovne ljudske vrline i mane. Kako god, ovaj rad se neće baviti moralnim aspektima, porukom romana niti književnim karakteristikama djela, već će se baviti jezikom romana. Tačnije, predmet ovog rada će biti analiza semantičkih vrijednosti određenih frazeoloških konstrukcija kako u originalu tako i u prevodima na b/h/s jezik. Uvodni dio rada će se kratko osvrnuti na terminološka određenja pojmova *frazeologija* i *frazeološka konstrukcija*, kao i na poziciju frazeologije u izučavanju jednog jezika. Pokušaće se dočarati koliko bogatstvo za jezik i jedan narod predstavljaju frazeološke konstrukcije. Zatim, rad će se fokusirati na italijanski jezik, italijansku frazeologiju i na Collodijev doprinos istoj. Postaviće se paralela između određenih frazeoloških konstrukcija koje italijanski i b/h/s jezik dijele, dok će se naznačiti kontrast između frazeoloških konstrukcija koje se u pomenutim jezicima tvore na potpuno drugačije načine, odnosno od elemenata koji nisu semantički srodni niti slični, sve sa ciljem da se opiše mentalitet i kultura naroda. U glavnom dijelu rada biće analizirani primjeri frazeoloških konstrukcija, i to na sljedeći način. Biće navedena glavna komponenta frazeološke konstrukcije, odnosno riječ koja je nosilac značenja čitave konstrukcije, zatim i čitava frazeološka konstrukcija te njena definicija iz jednog od rječnika italijanskog jezika kao što su *La Repubblica*, *Treccani* i *Corriere della Sera*. Nakon toga, navodi se rečenica u kojoj se

nalazi frazeološka konstrukcija u originalu, dakle u djelu *Le Avventure di Pinocchio* autora Carla Collodija, te se navodi prevod iste rečenice za koji je zaslužan Vjekoslav Kaleb (*Čudnovati doživljaji jednog lutka*), a naposljetku i prevod koji je načinila Razija Sarajlić (*Pinokio*). Primjeri će biti poredani po abecednom redu. Odlučeno je da se analizira više od jednog prevoda kako bi se imao uvid u stilske karakteristike koje se razlikuju od prevodioca do prevodioca na šta utiče veliki broj faktora. Neki od njih su vrijeme nastanka prevoda kao i mjesto u kojem je prevodilac odrastao i obrazovao se budući da i u b/h/s jeziku postoje dijalekti i izrazi tipični za određeno područje. Znatno je broj primjera koji će pokazati kako se jedna rečenica može prevesti na više načina, kao i da svaki od njih bude jednako kvalitetan i primamljiv za čitaoca. Upravo u tome i leži bogatstvo jezika: što se jedna misao može izraziti na bezbroj načina. Nakon navođenja izvornog teksta i dva prevoda, primjer će biti ukratko analiziran. Pored analize, u nekim primjerima može biti navedena sugestija kako bi se još dati primjer mogao adekvatno prevesti. Naznačiće se sličnosti između italijanskog i b/h/s jezika, odnosno koje se frazeološke konstrukcije tvore od istih ili sličnih semantičkih elemenata, kao i razlike, odnosno koje se to konstrukcije tvore na sasvim drugačije načine. Završni dio rada će ukratko sumirati ono što je navedeno u uvodnom i glavnom dijelu, nakon čega slijedi zaključak. Cilj rada je da analizira semantičke vrijednosti određenih frazeoloških konstrukcija kao i njihove prevode, te da ukaže na sličnosti kao i na različitosti između italijanskog i b/h/s jezika kada je u pitanju frazeologija. Budući da djelo *Le avventure di Pinocchio* obiluje frazeološkim konstrukcijama, izbor istih se morao ograničiti, što znači da se detaljnije i opsežnije istraživanje na ovu temu može nastaviti.

2. TERMINOLOŠKO ODREĐENJE POJMA FRAZEOLOŠKA KONSTRUKCIJA

Frazeološke konstrukcije su važan element svakog jezika, a samim tim i kulture naroda koji ga koristi. Predstavljaju polje koje nudi značajnu količinu materijala za analiziranje i poređenje. Određene frazeološke konstrukcije se na sličan način prevode na druge jezike, naročito ako se radi o jezicima naroda koji su istorijski i kulturno povezani, dok ih neki drugi jezici prevode na potpuno drugačije načine. Frazeologija je grana lingvistike koja je usko vezana sa kulturom naroda određenog jezika budući da su korisnici jezika ti koji u isti uvode određene frazeološke konstrukcije, te ih na isti način izbacuju iz upotrebe. Jezik je živ organizam, te svaki istorijski period sa sobom donosi određene promjene na njegovom polju uslovljene društvenim promjenama.

Na samom početku proučavanja ove teme postavlja se pitanje, šta je to frazeologija, šta proučava, čime se bavi? Na ovo pitanje nije lako dati precizan odgovor. Mnogi naučnici su se u toj namjeri susreli sa velikim brojem poteškoća.

*Frazeologija prožima sve jezičke oblasti i ipak, uprkos ovoj činjenici - ili možda baš zahvaljujući njoj - tek je relativno skoro ustanovljena kao zasebna disciplina. Obično je predstavljena kao podoblast leksikologije koja se bavi proučavanjem kombinacija riječi prije nego samim riječima.¹ (Granger and Meunier, 2008, str. 19) Dok je pojam frazeologija široko rasprostranjen, baš kao što je slučaj sa drugim lingvističkim konceptima, različiti autori su je definisali na različite načine, ponekad ne nudeći jasnu definiciju, ili kombinujući nekoliko termina koje dosta učenjaka više vole razdvojiti.² (Th. Gries, 2008, str. 4) Isto tvrdi i Ilijas Tanović (2000, str. 21–22) u djelu *Frazeologija bosanskog jezika*:*

U oblasti frazeologije, kao ni u jednoj drugoj jezičkoj disciplini, evidentni su različiti pristupi samom pojmovno-terminološkom određenju ovih jedinica. O tome

¹ „Phraseology is pervasive in all language fields and yet despite this fact – or perhaps precisely because of it – it has only relatively recently become established as a discipline in its own right. It is usually presented as a subfield of lexicology dealing with the study of word combinations rather than single words.“

*Slobodan prevod autorke ovog rada, svi prevodi sa italijanskog i sa engleskog jezika u nastavku će biti urađeni na isti način.

² „While the notion of phraseology is very widespread, just as with other linguistic concepts, different authors have defined it differently, sometimes not providing a clear-cut definition, or conflating several terms that many scholars prefer to distinguish.“

svjedoče vrlo različita tumačenja ključnih pojmova u frazeologiji i mnoštvo termina među kojima nisu potpuno određeni semantičko-terminološki odnosi. Brojne definicije frazeoloških jedinica toliko se međusobno razlikuju kao da nije riječ o istim jezičkim jedinicama. Karakteristike frazeoloških jedinica, koje su za neke lingviste primarne i kategorijalne, drugi smatraju njihovim sekundarnim odlikama.

Tanović takođe navodi kako postoji sličan problem i po pitanju terminologije. *U starijoj literaturi o frazeologiji najčešći je termin frazeologizam.* (Tanović, 2000, str. 22) U već pomenutom djelu, *Frazeologija bosanskog jezika*, Ilijas Tanović (2000) navodi da termin frazeologizam prihvataju i koriste A. Menac, D. Mršević-Radović, A. Mušović, M. Popović, Ž. Fink. Navodi se, međutim, da M. Raguž ima drugačije mišljenje, te ne preporučuje korištenje termina frazeologizam, već se zalaže za korištenje termina frazem(a), frazeološki izraz, frazeološka jedinica. (Tanović, 2000) Sve navedeno samo još više potvrđuje činjenicu da postoji problematika prilikom definisanja frazeologije i korištenja adekvatne terminologije u istoj. *Pored pomenutih, u upotrebi su i sljedeći termini: idiom(a), idiomatski izraz, idiomatska fraza, ustaljeni izraz, ustaljena kolokacija, ustaljena fraza, okamenjeni izraz, okamenjeni sklop, okamenjena fraza.* (Tanović, 2000, str. 22) *Interesovanje za frazeologiju je u značajnom porastu tokom posljednjih dvadesetak godina.*³ (Th. Gries, 2008, str. 3) Slično tvrdi i Tanović (2000, str. 22–23):

Ipak, u posljednje dvije decenije, uz potpunije izučavanje semantičke strukture frazema i obima ovih jezičkih jedinica, veća se pažnja posvećuje frazeološkoj terminologiji. O tome svjedoči veliki broj radova u kojima se pokušavaju preciznije razgraničiti i sistematizirati brojni i nedovoljno određeni termini u frazeologiji.

Frazeološka konstrukcija je spoj riječi sa autonomnim značenjem, što znači da se o pragmatičkoj vrijednosti takve konstrukcije ne može zaključivati na osnovu pojedinačnog značenja njenih komponenata. (Čengić, 2019, str. 49) Upravo ova definicija je ključna za razumijevanje frazeološke konstrukcije. Iako su brojna različita mišljenja na temu frazeologije i termina koji se uz nju vežu, ono sa čime se svi slažu jeste da je riječ o konstrukcijama o čijem značenju nije moguće zaključivati na osnovu pojedinačnih značenja riječi prisutnih u konstrukciji. Zbog toga, frazeološke konstrukcije predstavljaju veliki izazov za prevodioce. Nije uvijek jednostavno, prije svega, shvatiti šta je autor izvornog teksta želio poručiti, a

³ „Interest in phraseology has grown considerably over the last twenty years or so.“

zatim to prilagoditi jeziku na koji se djelo prevodi, te u isto vrijeme biti efektan i ekspresivan kao autor izvornog teksta.

Može se zaključiti kako frazeologija tek u skorije vrijeme počinje zauzimati mjesto koje zaslužuje, odnosno dobija status zasebne naučne discipline i staje rame uz rame sa drugim lingvističkim disciplinama kao što su semantika, fonetika i sintaksa. Pohvalno je što se sve više uviđa značaj frazeologije kao naučne discipline i njena vrijednost prilikom proučavanja kulturnog i istorijskog blaga jedne države ili naroda. Analiziranjem frazeoloških konstrukcija koje jedan narod koristi može se mnogo toga saznati o mentalitetu, navikama, običajima, kulturi, istoriji i tradiciji tog istog naroda budući da je jezik živa jedinka koja se stalno mijenja, usvaja nove izraze, dok pojedine izbacuje iz upotrebe. Za sve to je zaslužan narod. Narod je taj koji koristi jezik, koji u isti unosi promjene i novitete. Naravno, brojni su faktori koji utiču na mijenjanje jezika i na to da narod počne koristiti određene izraze, dok pojedine prestane upotrebljavati. Istorijske prilike su jedan od glavnih uzroka promjena u načinu života, pa samim tim i u jeziku. Na primjer, narodi na Balkanu su tokom svoje istorije pet vijekova proveli pod vlašću Osmanlija, koji su ostavili neizbrisiv trag na običaje, tradiciju i jezik pomenutih naroda. Poznata je anegdota kada su jednog seljaka u Šumadiji pitali „Da li u srpskom jeziku ima turcizama?“, a on je odgovorio čistim turcizmima „Ama, jok bre!“.

Ova interesantna dogodovština samo pokazuje da postoje riječi i izrazi koje koristimo, a za koje nismo ni svjesni odakle potiču. *Jorgan, jastuk, čorba, bubreg, kajgana, kaldrma, pekmez, sarma, burek, šećer, čarape* samo su neke od riječi turskog porijekla koje se svakodnevno koriste u b/h/s jeziku i koje su dokaz duge i zajedničke prošlosti osmanskog i balkanskih naroda, kao i dominacije osmanske kulture. Slična je situacija i sa anglicizmima, odnosno riječima engleskog porijekla. Život u 21. vijeku sa sobom donosi veliki razvoj na svim poljima, te samim tim, uzrokuje određene promjene. Razvoj elektronskih medija i komunikacijskih tehnologija, te američka muzička i filmska produkcija ostavljaju trag i na b/h/s jezik. Riječi kao što su *kompjuter, hardver, softver, internet, kul, super, imidž* te mnoge druge, svakodnevno se koriste u b/h/s jeziku, te su se toliko odomaćile da ljudi ponekad nisu ni svjesni da su u pitanju riječi engleskog porijekla. Ljepota jezika ogleda se upravo u činjenici da je podložan promjenama, da predstavlja mješavinu starog i novog, tradicionalnog i modernog, da spaja nespojivo. Rijetko šta može toliko toga reći o narodu i njegovoj kulturi kao način na koji se komunicira i izražava. Veoma važnu ulogu po tom pitanju igra i neverbalna komunikacija, odnosno gestikulacija. Po istoj su naročito poznati Italijani koji pokretima, karakterističnim isključivo za njih, ponekad uspijevaju reći više nego riječima.

Kako god, ono čime b/h/s jezik zasigurno obiluje jesu frazeološke konstrukcije. Frazeologizmi su brojni u b/h/s jeziku, a ljudi uglavnom posežu za njima kako bi se što slikovitije izrazili, prilikom čega se, najprije, postiže jači efekat u komunikaciji. Na primjer, ukoliko se neko želi optužiti za laganje, umjesto da mu se kaže *Mnogo lažeš*, efektnije je iskoristiti izraz *Lažeš kao pas*. Ako je u toku rasprava i nekoga želimo zamoliti da ne pogoršava dodatno situaciju, često ćemo upotrebiti izraz *Ne dolivaj ulje na vatru*. Svakom govorniku je jasno da se ovaj izraz ne treba shvatiti doslovno, već da ima preneseno značenje. Budući da se vatra još više povećava kad se na nju doda ulje, tako rasprava postaje još žučnija. Slična frazeološka konstrukcija postoji i u italijanskom jeziku, a to je *gettare benzina sul fuoco* (b/h/s *baciti benzin na plamen/požar*), kao i u engleskom jeziku *add fuel to the fire* (b/h/s *dodati gorivo u vatru*). Kada nekoga nešto muči, te je posebno ranjiv povodom nečega, odnosno ima slabu tačku, kažemo da mu je to *Ahilova peta*. Frazeološke konstrukcije sa identičnim značenjem koriste se i u italijanskom i engleskom jeziku, a to su *il tallone d'Achille* i *Achilles' heel*. Ukoliko neko pokušava uraditi nešto što je nemoguće ili teško izvodivo, za njega se kaže kako *traži iglu u plastu sijena*. Ne misli se, naravno, da osoba doslovno pretražuje plast sijena u potrazi za iglom, već je riječ o prenesenom značenju. Frazeološku konstrukciju sa istim značenjem posjeduje i italijanski jezik, a to je *cercare un ago in un pagliaio*. Kada neka osoba daje obećanja koja sasvim sigurno ne može ispuniti, za nju se često kaže da *obećava brda i planine*. Italijanski jezik posjeduje sličnu konstrukciju, međutim, umjesto imenice *brdo* koristi se imenica *more* (*non promettere mari e monti*). Još jedna frazeološka konstrukcija koja je identična u b/h/s i italijanskom jeziku jeste izraz koji se koristi kada se želi reći da se nešto jako iščekuje. B/h/s jezik koristi *umirati od želje za nečim*, a italijanski *morire dalla voglia di qualcosa*. Navedeni primjeri pokazuju da je značajan broj frazeoloških konstrukcija koje se tvore na isti način u italijanskom i b/h/s jeziku, što potvrđuje da postoje određene sličnosti u mentalitetu i načinu razmišljanja naroda koji se služe pomenutim jezicima. Naravno, ima i frazeoloških konstrukcija koje Italijani često koriste, a koji se u b/h/s jeziku prevode na potpuno drugačiji način. Jedna od njih je, na primjer, *essere al verde*, izraz koji se koristi kako bi se opisala osoba koja nema nimalo novca. *Nemati prebijene pare* bi bio adekvatan prevod za ovu frazeološku konstrukciju kada je u pitanju b/h/s jezik. Evidentno je da dva navedena izraza (izvorni tekst i prevod) nemaju nikakve zajedničke semantičke karakteristike. U originalu iskorišten je glagol *biti* (ital. *essere*) i pridjev *zeleno* (ital. *verde*), dok se u prevodu koristi glagol *nemati* i imenica *pare* koja je pobliže opisana pridjevom *prebijena*. Dakle, zaključuje se da dvije frazeološke konstrukcije nisu nastale na isti način, iako izražavaju isto značenje. Međutim, postoje i frazeološke

konstrukcije za koje, ukoliko ih želimo prevesti sa italijanskog na b/h/s jezik, nećemo naći adekvatnu frazeološku konstrukciju, već ćemo ih morati opisno prevesti. Na primjer, izraz *andare su tutte le furie* koristi se kada se želi opisati neko ko je veoma ljut, razjaren i bijesan. Isti izraz je na b/h/s jezik najbolje prevesti opisno, već navedenim pridjevima *ljut*, *razjaren* ili *bijesan*.

3. COLLODIJEV DOPRINOS ITALIJANSKOJ FRAZEOLOGIJI

Frazeološke konstrukcije zaista predstavljaju blago jednog jezika i naroda. Na slikovit način prikazuju određene situacije i začinjavaju svakodnevni govor, dok u pisanom obliku čitaoca čine prikovanim i veoma zainteresovanim za djelo koje čita. Carlo Collodi je zasigurno bio svjestan toga, te se u svom djelu *Le avventure di Pinocchio* obilato služio frazeološkim konstrukcijama. Budući da je iz Toskane, nije ni začuđujuće što je najveći broj iskorištenih idioma tipičan upravo za toskansku regiju. Brojni su radovi u kojima se diskutuje značaj Collodija i njegovog najpoznatijeg djela za italijansku frazeologiju. Veliki je broj izraza koji su se prije koristili u govornom jeziku, ali su tek sa *Pinocchijem* ušli u standardni italijanski jezik i dobili mjesto koje zaslužuju. Zanimljivo je, prije svega, sa semantičkog aspekta posmatrati samo lutkovo ime Pinocchio. U bilješkama u prevodu na engleski jezik *The adventures of Pinocchio, Story of a puppet* Nicolas J. Perella (1986) navodi sljedeće:

*Doslovno, **pinocchio** znači 'pinjol', 'borovo jezgro', 'sjeme bora'. Tokom devetnaestog vijeka standardna italijanska riječ koju rječnici nude za pinjol je pinocchio, ali takođe navode da je u Firenci češća riječ pinolo, te da je u drugim toskanskim dijalektima to pignolo, pigniuolo, ili pinoccolo (posljednje se koristi u Pistoji). Ipak, u djelu naslova „La Colonna di Mercato“, Collodi je na pijacu u srcu Firenze smjestio jedan imaginarni stub, ponosan na njegovo poznavanje firentinskog govornog jezika koji sluša godinama, te pominje riječ pinocchi, a ne pinoli. Dakle, jasno je da je u Firenci stariji termin pinocchio već ustupao mjesto terminu pinolo. Međutim, iz fonetičkih i istorijskih razloga pinocchio je za Collodija bio izražajniiji termin. Iako je vrlo vjerovatno da je većinu prvih čitalaca Collodijeve bajke zabavljalo pominjanje porodice Pinjola, jasno je da nijedan prevodilac ne bi bio toliko ishitren da anglicizira lutkovo ime.⁴*

⁴ „Literally, pinocchio means 'pine nut', 'pine kernel', 'pine seed'. Into the nineteenth century the standard Italian word that dictionaries give for the pine nut is *pinocchio*, but they indicate that in Florence the more common word is *pinolo* and that in other Tuscan dialects it is *pignolo*, *pigniuolo*, or *pinoccolo* (the latter in Pistoia). Nonetheless, in a piece entitled „La Colonna di Mercato“, Collodi has an imaginary marketplace column situated in the heart of Florence, proud of its knowledge of the Florentine vernacular that is thus heard for years, speak of *pinocchi* and not *pinoli*. Evidently, then, in Florence the older term *pinocchio* was already giving way to *pinolo*. But for phonetic and historical reasons *pinocchio* was for Collodi the more expressive term. While it is quite likely that many of the first readers were amused at hearing of a family of Pinenuts, clearly no translator would be so rash as to anglicize the puppet's name.“

U radu *Letteratura e dialetto in Toscana dal 1860 (Književnost i dijalekti u Toskani od 1860. godine)* Marcello Ciccuto tvrdi sljedeće:

Collodijev regionalizam je možda najiskreniji znak privrženosti regionalnoj naročitosti koju italijanski liberalizam i nove ideološke struje (takođe reakcionarske) denaturalizuju. Collodi je veoma voljan da veliča svoje djelo La Colonna di Mercato, zaštitni znak seljačkog narodnog duha, kako bi sačuvao nit toskanskog dalekog i mitskog sjećanja, primijenjenog <<preciznom naročitom konkretnošću antičkog toskanskog hroničara>>. Upravo zbog svoje jake stope atipičnosti, Collodijeva memorija će ostati usamljen primjer dosljednosti (takođe zato što je vezan za neponovljive socijalne uslove), i odmah zaboravljen, u istom ambijentu, na buržujskom nivou.⁵ (str. 166)

Osobama koje imaju barem površno znanje o italijanskoj istoriji poznata je činjenica kako je Italija tokom prošlosti bila rascjepkana i podijeljena na sinjorije, odnosno gradove-državice. Svaka od sinjorija koristila je svoj regionalni jezik. Ti jezici su se toliko razlikovali da se dešavalo da se osobe iz dvije različite sinjorije ne mogu razumjeti. Tek sa ujedinjenjem Italije 1861. godine javlja se potreba za standardizacijom jezika i za obrazovanjem, te italijanski jezik postaje zvanični jezik Kraljevine Italije. Iako je u to vrijeme postojalo dosta različitih dijalekata, toskanska varijanta se uzima za osnovu standardnog italijanskog jezika. Autor djela *Le Avventure di Pinocchio*, Carlo Collodi, je upravo iz Toskane, tačnije rođen je u Firenci pod imenom Carlo Lorenzini. Kasnije uzima naziv sela iz kog potiče njegova majka za pseudonim, te je široj javnosti poznat pod imenom Carlo Collodi. *Pinokio je zvanično rođen jednog ljetnog četvrtka, 7. jula 1881. godine.*⁶ (Castellani Pollidori, 1999, str. 5) Dakle, *Le avventure di Pinocchio* djelo je nastalo neposredno nakon ujedinjenja Italije i to od strane autora iz Toskane, regije čiji je jezik uzet za osnovu standardnog italijanskog jezika. Samim tim, nije iznenađujuće da je upravo ovo djelo dalo izuzetan doprinos italijanskom jeziku na više polja. Za početak, donosi značajne novine na polju lingvistike.

„Le avventure di Pinocchio“ otvorile su novo poglavlje u istoriji dječije književnosti, donoseći revoluciju ne samo na polju pripovjedačke strukture, već i

⁵ „È, il regionalismo di Collodi, segno forse il più sincero di un attaccamento alla particolarità regionale che il liberalismo italiano e le nuove correnti ideologiche (anche reazionarie) vengono snaturando. Collodi è dispostissimo a esaltare la Colonna di Mercato, emblema dello spirito contadino più popolare, per conservare il filo di una memoria toscana remota e mitica, applicata con <<la puntigliosa 'particolare' concretezza di un antico cronista toscano>>. Proprio per il suo forte tasso di atipicità, la memoria collodiana resterà esempio isolato di coerenza (anche perché legato a irripetibili condizioni sociali), e subito obliterato, nel medesimo ambiente, a livello borghese.”

⁶ „Pinocchio nacque ufficialmente un giovedì d'estate, il 7 luglio 1881.“

jezika. Fantastična priča o drvenom lutku na raskošan način suprotstavlja se dosadnim moralnim apologijama obrazovne tradicije devetnaestog vijeka, dovodeći na scenu zabavnu nepristojnost prema sastavnim vrijednostima. Prije svega, po prvi put, dječijoj publici predstavljena je knjiga napisana neposrednim jezikom, bliskim govornom jeziku, bez vidljivog odbijanja književnog registra. Inovativni domet Pinocchija javlja se posebno u odnosu prema drugim tekstovima namijenjenim djeci, čak i od autora iz Toskane (Ida Baccini, Emma Perodi, itd.), koji su snažno zavisili od modela italijanskog književnog jezika.⁷ (Pizzoli, 1998, str. 167)

Rad *Sul contributo di Pinocchio alla fraseologia italiana (O doprinosu Pinokija italijanskoj frazeologiji)* autorke Lucille Pizzoli, kao što i sam njegov naziv kaže, bavi se značajem djela *Le avventure di Pinocchio* za italijanski jezik, odnosno za njegovu frazeologiju. U njemu se navodi kako je pomenuto Collodijevo djelo dalo doprinos italijanskom jeziku ne samo na polju frazeologije već i na drugim poljima. *Stilistička kompaktnost kolodijevskog remek djela ostvarena je zahvaljujući odabiru živog jezika (istinita i prava <<simulacija govornog jezika>>)*⁸ (Pizzoli, 1998, str. 167) Zaključuje se, dakle, da je Collodi bio čovjek iz naroda, te da je upravo to ono što je njegovom djelu donijelo toliku popularnost – činjenica da je pisao jezikom koji svi razumiju. Konstrukcije tipične za bajke kakve danas poznajemo su također doprinijele popularnosti Collodijevog djela. Krajem devetnaestog vijeka u italijanskoj dječijoj književnosti nije bilo uobičajeno koristiti konstrukcije koje Collodi koristi u svom romanu, a to su: „*Bio jednom jedan kralj*“, rečenica kojom Collodi otvara svoje remek djelo, „*C'era una volta... – Un re!*“ (Collodi, 2016, str. 5), zatim vrijeme radnje koje nije tačno definisano „*Bio jednom...*“⁹ (Collodi, 2016, str. 5), onomatopeja „...*zin, zin, zin...*“ (Collodi, 2016, str. 44), „...*zaff e zaff...*“ (Collodi, 2016, str. 50), ponavljanje riječi, izraza i rečenica „*O Fatina mia!... o Fatina mia!...*“ (Collodi, 2016, str. 89), „*Cammina, cammina, cammina...*“ (Collodi, 2016,

⁷ „Le Avventure di Pinocchio hanno aperto un nuovo capitolo nella storia della letteratura per l'infanzia, rivoluzionandone sia la struttura narrativa, sia la lingua. La storia fantastica del burattino di legno si contrappone in modo vistoso ai noiosi apologhi morali della tradizione educativa ottocentesca, mettendo in gioco una divertente irriverenza nei confronti dei valori costituiti. Ma soprattutto, per la prima volta, viene presentato a un pubblico infantile un libro scritto in una lingua immediata, vicina al parlato, senza visibili scarti verso il registro letterario. La portata innovativa di Pinocchio emerge soprattutto in rapporto agli altri testi destinati all'infanzia, anche di autori toscani (Ida Baccini, Emma Perodi, ecc.) fortemente dipendenti dal modello dell'italiano letterario.“

⁸ „La compattezza stilistica del capolavoro collodiano viene realizzata grazie alla scelta della lingua dell'uso vivo (una vera e propria <<simulazione di parlato>>).“

⁹ „C'era una volta...“

str. 43), „*Lontano, lontano, lontano...*“ (Collodi, 2016, str. 113), superlativi pridjeva „...*il più bel paese...*“ (Collodi, 2016, str. 113), poređenja „...*un ragazzo come tutti gli altri*“ (Collodi, 2016, str. 156), direktno obraćanje mladim čitaocima „*No, ragazzi, avete sbagliato.*“ (Collodi, 2016, str. 5), „*Ma figuratevi...*“ (Collodi, 2016, str. 14), poslovice „*I ragazzi fanno presto a promettere, ma il più delle volte, fanno tardi a mantenere.*“ (Collodi, 2016, str. 112). Osnovni cilj upotrebe navedenih konstrukcija je da se publika što više zainteresuje za tekst koji čita. U pitanju su mehanizmi koji pomažu da se stvori veza između autora i čitaoca, da se sam čitalac osjeti učesnikom priče, da je doživi u prvom licu.

*Ali lingvističke novosti u Pinocchioju nisu gramatičke. Ističe se živi toskanski vokabular, i niz procedura upotrijebljenih kako bi se pobudio interes i učešće kod djece: česti su izmijenjeni oblici, deminutivi, augmentativi, superlativi pridjeva i priloga kao i udvostručavanje pridjeva, prema opštoj sklonosti da se opišu proširene, suvišne stvarnosti, čije se konture izražajno mijenjaju kako bi se što više uključila dječija publika.*¹⁰ (Pizzoli, 1998, str. 169)

Pored navedenih instrumenata kojima se Collodi služio kako bi zaintrigirao mlade čitaoce, neizostavno je pomenuti i frazeološke konstrukcije. Veliki je broj frazeoloških konstrukcija prisutnih u djelu *Le avventure di Pinocchio*, a za neke se smatra da su upravo zahvaljujući Collodiju ušle u upotrebu u standardni italijanski jezik. Najviše se radi o izrazima koji se aktivno koriste u Toskani, koji tekstu „*Avventura*“ pružaju karakterističnu fizionomiju i koji sigurno na odlučan način čine tekst tako živahnim i briljantnim.¹¹ (Pizzoli, 1998, str. 172-173) Značaj frazeoloških konstrukcija leži u tome što stvaraju slikovite igre riječi te, često na humorističan način, dočaravaju komične situacije čitaocima, kao na primjer kada Pinocchio za sebe kaže: „*Sono sempre rimasto alto come un soldo di cacio.*“ (Collodi, 2016, str. 90) u želji da naglasi kako je jako nizak. Navedena frazeološka konstrukcija se na b/h/s jezik može prevesti na više načina, a neki od njih su *malen kao čepić, vrlo niska rasta, visok kao metar i šumska jagoda*, što će i biti navedeno u glavnom dijelu rada koji će se baviti analiziranjem primjera frazeoloških konstrukcija iz Collodijevog romana. Mogao je Collodi istu poruku poslati na drugačiji način, odnosno opisno, međutim, tada tekst ne bi izazvao istu reakciju od

¹⁰ „Ma le novità linguistiche di Pinocchio non sono quelle grammaticali. Spiccano il lessico toscaneamente vivo, e anche una serie di procedure messe in atto per suscitare l'interesse e la partecipazione dei bambini: sono frequenti alterati, diminutivi, accrescitivi e superlativi di aggettivi e avverbi o anche duplicazione di aggettivi, secondo una generale propensione a descrivere realtà amplificate, ridondanti, di cui si alterano espressionisticamente i contorni per coinvolgere maggiormente il pubblico infantile.“

¹¹ „Si tratta perlopiù di locuzioni dell'uso vivo toscano, che conferiscono al testo delle *Avventure* una fisionomia caratteristica e che senz'altro contribuiscono in maniera decisiva a renderlo così vivace e brillante.“

strane čitaoca. Brojni su drugi primjeri koji potvrđuju da su frazeološke konstrukcije izuzetno koristan alat kojim se tekst može obogatiti. *Naročito su izrazi, koji zahvaljujući svojoj velikoj izražajnosti lako ostaju utisnuti u pamćenje, element koji je možda Pinocchio najlakše pustio u širi opticaj.*¹² (Pizzoli, 1998, str. 175) Mnogi stručnjaci su prepoznali Collodijev doprinos italijanskoj frazeologiji, a među njima su Dino Provenzal, Corrado Grassi, Tullio De Mauro i Ornella Castellani Pollidori.

¹² „In particolare le locuzioni, che per la loro grande espressività restano facilmente impresse nella memoria, sono forse l'elemento che più facilmente Pinocchio può aver messo in più larga circolazione.“

4. ANALIZA NEKIH FRAZEOLOŠKIH KONSTRUKCIJA UPOTRIJEBLJENIH U COLLODIJEVOM ROMANU *LE AVVENTURE DI PINOCCHIO*

Kao što je već navedeno u uvodnom dijelu, glavni dio rada će se baviti analizom određenih frazeoloških konstrukcija upotrijebljenih u Collodijevom romanu *Le avventure di Pinocchio*. Biće navedena, prije svega, glavna komponenta frazeološke konstrukcije, zatim sama frazeološka konstrukcija, te naposljetku, definicija iste koju nudi neki od italijanskih rječnika. Sljedeći će biti predstavljen primjer iz izvornog teksta, zatim dva prevoda na b/h/s jezik i to oni koje su uradili Vjekoslav Kaleb i Razija Sarajlić. Nakon primjera, slijedi kratka analiza gdje će se obratiti pažnja na nekoliko faktora. Ukazaće se na frazeološke konstrukcije koje se u italijanskom i b/h/s jeziku tvore na isti ili sličan način, kao i na one frazeološke konstrukcije koje se tvore od potpuno drugačijih semantičkih elemenata. Prilikom analize pojedinih primjera, biće ponuđena takođe moguća rješenja drugačija od onih koja smo pronašli kod Kaleba i Sarajlić.

1. Acquolina: *far venire l'acquolina in bocca* frazeološka je konstrukcija koju rječnik *Corriere della Sera* (2019) definiše na sljedeći način *biti veoma ukusan, uglavnom se odnosi na ukusnu hranu čiji sam prizor izaziva pojačano lučenje pljuvačke. U figurativnom smislu, veoma privlačiti, izazvati želju, buditi veliku želju.*¹³

Collodi: - *Mi dispiace davvero di farvi venire l'acquolina in bocca, ma queste qui, se ve ne intendete, sono cinque bellissime monete d'oro.* (str. 40)

Kaleb: - *Zbilja mi je žao, što sam kriv da vam navire voda oko zubi, ali ovo je ovdje, ako se razumijete u to, pet prekrasnih zlatnika.* (str. 48)

Sarajlić: - *Žao mi je zaista što će vam voda poteći na usta, ali ovo ovdje je, ako se u to razumijete, pet divnih zlatnika.* (str. 39)

U radu *Sul contributo di Pinocchio alla fraseologia italiana* Lucilla Pizzoli navodi da postoje pisani dokazi da je izraz *far venire l'acquolina in bocca* korišten i prije 1881. godine, ali u okvirima toskanske tradicije od manjeg značaja ili od strane autora koji se ne smatraju pouzdanim izvorima kada je u pitanju regionalna upotreba, te da su upravo Collodi i njegovo

¹³ "Essere molto stuzzicante, in genere con riferimento a un cibo appetitoso che cui sola vista provoca l'aumento della salivazione. In senso figurato, attirare moltissimo, invogliare, suscitare grande desiderio."

djelo *Pinocchio* zaslužni za ulazak izraza u standardni italijanski jezik. (Pizzoli, 1998) Ono što se na osnovu datog primjera može zaključiti jeste da b/h/s jezik posjeduje jednako interesantne frazeološke konstrukcije kao italijanski jezik, a to su *navirati voda oko zubi*, koju je iskoristio prevodilac Kaleb, i *poteći voda na usta*, koju je iskoristila Sarajlić. U ovom kontekstu, oba izraza imaju preneseno značenje, dakle, nikome neće doslovno voda poteći na usta, već se želi izraziti da nekoga nešto veoma privlači i budi jaku želju za nečim. Razlike između dva izraza su stilske prirode, te i jedan i drugi predstavljaju adekvatne prevode. Takođe se može primijetiti da italijanski i b/h/s jezik na isti način tvore pomenutu frazeološku konstrukciju, odnosno uz pomoć imenice *voda (acqua)*.

2. Bocca: *rifarsi la bocca* rječnik *Corriere della Sera* (2019) definiše kao *otklanjanje neprijatnog ukusa tako što se pojede nešto ukusno. Takođe, u figurativnom smislu može označavati otklanjanje ružnog utiska nečim prijatnim.*¹⁴

Collodi: - *Bevila: e quando l'avrai bevuta, ti darò una pallina di zucchero, per rifarti la bocca.* (str. 57)

Kaleb: - *Popij, a kad popiješ, dat ću ti pločicu šećera da osladiš usta.* (str. 72)

Sarajlić: - *Popij. Pa kad popiješ, daću ti kocku šećera da ti se usta osvježe.* (str. 55)

U ovom primjeru, jasno je da je Collodi upotrijebio navedenu konstrukciju. Doslovan prevod ove konstrukcije na b/h/s jezik bi bio *ponovo načiniti usta*, što se semantički ne uklapa u ostatak rečenice, te se zaključuje da je Collodi iskoristio frazeološku konstrukciju čije objašnjenje je već ponuđeno. Na osnovu prevoda Kaleba i Sarajlić, da se zaključiti da u b/h/s jeziku postoje određene frazeološke konstrukcije koje imaju isti smisao, a to su *osladiti usta* i *osvježiti usta*. Izvornim govornicima b/h/s jezika i onima koji ga dobro poznaju jasno je da *Pinocchio* neće u doslovnom smislu osladiti usta niti ih osvježiti, već će se osjećati bolje jer će nekim prijatnim ukusom neutralisati ukus koji mu se prethodno nije dopao. I jedan i drugi prevod u potpunosti odgovaraju konstrukciji korištenoj u originalu.

¹⁴ "Cancellare un sapore sgradevole mangiando qualcosa di buono. In senso figurato, cancellare una brutta impressione con qualcosa di piacevole."

3. Cacio: *alto come/quanto un soldo di cacio* izraz je koji se prema rječniku *La Repubblica* (2019) koristi za osobu veoma niskog rasta.¹⁵

Collodi: *Sono sempre rimasto alto come un soldo di cacio.* (str. 90)

Kaleb: *Ostao sam uvijek malen kao čepić.* (str. 115)

Sarajlić: *Ostao sam još uvijek vrlo niska rasta.* (str. 87)

U rječniku *La Repubblica* takođe se navodi kako je *cacio* riječ koja se u toskanskoj regiji koristi za *formaggio* odnosno *sir*. (2019) Jednostavno je izvući zaključak kako je nastao izraz *alto come un soldo di cacio* i zašto se upotrebljava da bi se opisao neko veoma niskog rasta. U prošlosti, *soldo* (b/h/s *novac*) je predstavljao valutu veoma male vrijednosti, te je kriška sira koja bi mogla biti kupljena njime bila jako mala. Samim tim, neko ko je visok kao *soldo di cacio*, je neko izuzetno nizak. U svom djelu *Sul contributo di Pinocchio alla fraseologia italiana* Lucilla Pizzoli (1998) navodi kako su upravo Collodi i njegovo djelo *Le Avventure di Pinocchio* zaslužni za uvođenje pomenutog izraza u upotrebu. Kada je riječ o prevodima na b/h/s jezik, primjećuje se da je Sarajlić frazeološku konstrukciju opisno prevela koristeći strukturu *vrlo niska rasta*, dok je Kaleb upotrijebio izraz *malen kao čepić*. Pored navedenog izraza, b/h/s jezik raspolaže još nekim izrazima koji na slikovit način opisuju osobu koja je niskog rasta. Jedan od njih je *visok kao metar i šumska jagoda*, koji je čest u govornom jeziku. U govornom jeziku je takođe u upotrebi i izraz *jesti pitu/burek s glave* kada se želi dočarati da je neko primjetno nizak. Očigledno je da pomenuta frazeološka konstrukcija i u italijanskom i u b/h/s jeziku kod čitaoca ili slušaoca ima humorističnu konotaciju.

4. Calcio: *dare un calcio alla fortuna* frazeološka je konstrukcija koju rječnik *Corriere della Sera* (2019) definiše kao *učinuti da budalasto propadne povoljna prilika ili unosan posao*.¹⁶

Collodi: - *Pensaci bene, Pinocchio, perché tu dai un calcio alla fortuna.* (str. 41)

Kaleb: - *Promisli dobro, Pinocchio, jer ti odbacuješ sreću.* (str. 51)

Sarajlić: - *Promisli dobro, Pinokio, ti odbacuješ bogatstvo.* (str. 41)

¹⁵ „Di persona molto bassa di statura.“

¹⁶ „Farsi scappare scioccamente un'occasione favorevole o un affare redditizio.“

Doslovan prevod frazeološke konstrukcije *dare un calcio alla fortuna*, koju je Collodi iskoristio u navedenom primjeru, na b/h/s jezik bi bio *šutnuti/udariti nogom sreću*. Ukoliko bi neko koristeći b/h/s jezik izjavio *šutnuti sreću* ili *udariti sreću nogom*, sagovorniku bi vrlo vjerovatno bilo jasno da je govornik htio reći da će neko propustiti dobru priliku, međutim, ovi izrazi nisu u duhu b/h/s jezika i zvučali bi veoma neprirodno, te su se prevodioci Kaleb i Sarajlić odlučili za izraze *odbaciti sreću* i *odbaciti bogatstvo*, koji u potpunosti odgovaraju onome što je Collodi predstavio u originalu. Razlika između ova dva izraza je mala i vezana je isključivo za stilske karakteristike, te i jedan i drugi predstavljaju adekvatne prevode.

5. Capo: *capitare tra capo e collo* izraz je koji rječnik *La Repubblica* (2019) definiše kao *dogoditi se neočekivano, posebno kada je u pitanju neprijatan ili negativan događaj*.¹⁷

Collodi: *Il burattino, sentendosi dare questa sentenza fra capo e collo, rimase di princisbecco e voleva protestare: ma i giandarmi, a scanso di perditempi inutili, gli tapparono la bocca e lo condussero in gattabuia.* (str. 70)

Kaleb: *Kad je lutkić čuo kakvu mu neočekivanu osudu udara sudac, zapanji se i htjede protusloviti, ali mu oružnici, da bi spriječili uzaludno trošenje vremena, začepi usta i odvedu ga u buturnicu.* (str. 87)

Sarajlić: *Kad ču takvu presudu, lutak se zapanji. Htjede da se usprotivi, ali žandari, da izbjegnu nepotrebno dangubljenje, začepiše mu usta i odvukoše ga u zatvor.* (str. 66)

Na osnovu primjera zaključuje se da Collodi nije koristio čitavu konstrukciju *capitare tra capo e collo*, već je iz nje izbacio glagol *capitare*, te iskoristio *tra/fra capo e collo*, što u rečenici ima funkciju atributa i objašnjava čitaocima kakva je *sentenza* odnosno *presuda*, te im želi poručiti da je neočekivana. Doslovan prevod ove frazeološke konstrukcije na b/h/s jezik bi bio *između glave i vrata*, što se u istom ne može koristiti kako bi se iskazalo da je nešto neočekivano. Budući da b/h/s jezik ne raspolaže frazeološkom konstrukcijom sličnoj onoj navedenoj u originalu, oba prevodioca su vrlo jednostavno, jednom riječju, preveli već pomenuti izraz. Kaleb se odlučio za riječ *neočekivanu*, što u potpunosti odgovara originalnoj konstrukciji, dok je Sarajlić bila malo blaža, te iskoristila riječ *takvu*. Takođe, riječ *iznenadna* bi mogla biti upotrijebljena, a ukoliko bi neko insistirao na korištenju frazeološke konstrukcije, mogao bi se iskoristiti izraz *kao grom iz vedra neba*.

¹⁷ "Accadere all'improvviso, spec. di evento spiacevole o negativo."

6. Conto: *fare i conti (con qualcuno)* izraz je za koji rječnik *Corriere della Sera* (2019) nudi više definicija, a u radu će biti prikazana samo ona relevantna za primjer koji će biti predstavljen i koja tvrdi da *fare i conti (con qualcuno)* znači *suočiti se sa nekim kako bismo ga/je ukorili za učinjena djela, kako bi se razjasnio neki događaj, kako bismo iznijeli sopstvene razloge*.¹⁸

Collodi: - *Andiamo subito a casa. Quando saremo a casa, non dubitare che faremo i nostri conti!* (str. 14)

Kaleb: - *Hajdmo kući. Kad budemo u kući, ne sumnjaj, da ne ćemo (sic!) urediti račune.* (str. 17)

Sarajlić: *Đepeto, zaduvan i srdit, prijetio je Pinokiju da će njih dvojica raščistiti račune kad dođu kući.* (str. 17)

Iz navedenog primjera da se zaključiti da b/h/s jezik posjeduje sličnu frazeološku konstrukciju kao i italijanski jezik. Naime, prevodioci Kaleb i Sarajlić odlučili su se za izraze *urediti račune* i *raščistiti račune* kako bi preveli italijansku frazeološku konstrukciju *fare i conti (con qualcuno)*. Poznavaoi italijanskog jezika znaju da su konstrukcije slične budući da se riječ *conto* na b/h/s jezik prevodi kao *račun*. Jasno je da izraz ima preneseno značenje, neće se doslovno *čistiti računi niti biti uređivani*, već će Đepeto pokušati razjasniti situaciju, odnosno ukoriti Pinocchija zbog njegovog lošeg ponašanja i neposluha. Važno je napomenuti da izraz i u italijanskom i u b/h/s jeziku obično ima negativnu konotaciju, kao što se može zaključiti iz navedenog primjera. Takođe bi se mogao iskoristiti izraz *poravnati račune*.

7. Fame: *fame da lupi* frazeološka je konstrukcija koju rječnik *Corriere della Sera* (2019) definiše kao *ogromna glad, slična onoj koju ima vuk, koji se tradicionalno smatra veoma proždrljivim*.¹⁹

Collodi: *Ma l'appetito nei ragazzi cammina presto, e di fatti, dopo pochi minuti, l'appetito diventò fame, e la fame, dal vedere al non vedere, si convertì in una fame da lupi, in una fame da tagliarsi col coltello.* (str. 19)

Kaleb: *A tek u dječaka napreduje brzo; i zbilja, poslije malo časaka tek postane glad, a glad se za tren oka obrati u vučji glad, glad, koji bi se mogao nožem rezati.* (str. 22)

¹⁸ "Affrontare qualcuno per rimproverarlo per azioni commesse, per chiarire un fatto, per far valere le proprie ragioni."

¹⁹ "Fame tremenda, simile a quella di un lupo, ritenuto dalla tradizione molto vorace."

Sarajlić: *Želja za jelom kod dječaka raste brzo; za kratko vrijeme pretvara se u glad, a obična glad, za tren oka, postaje vučja glad.* (str. 20)

Biti gladan kao vuk ili *vučja glad* izrazi su koji se često sreću u b/h/s jeziku, a na osnovu navedenog primjera zaključuje se da sličan izraz postoji i u italijanskom jeziku, a to je *fame da lupi* koji je Collodi iskoristio u izvornom tekstu. Kaleb i Sarajlić su se u svojim prevodima odlučili za izraz *vučja glad* (jedina je razlika što je u Kalebovom prevodu glad muškog roda, a ne ženskog kao u prevodu Sarajlićeve), koji je u potpunosti adekvatan prevod frazeološke konstrukcije korištene u Collodijevom djelu. U b/h/s jeziku se takođe nerijetko može sresti, kako u pisanoj tako i u govornoj formi, izraz *gladan kao pas*, koji ima isto značenje kao navedeni izrazi.

8. Gamba: *darsela a gambe* frazeološka je konstrukcija koju rječnik *Corriere della Sera* (2019) definiše kao *bježati, pobjeći brzo*.²⁰

Collodi: */.../ quel monello di Pinocchio, rimasto libero dalle grinfie del carabiniere, se la dava a gambe giù attraverso i campi, per far più presto a tornarsene a casa; /.../* (str. 16)

Kaleb: */.../ onaj deran Pinocchio, kad se oslobodio iz pandža oružnikovih, dade petama vjetra dolje preko polja, da bi se što prije vratio kući.* (str. 19)

Sarajlić: */.../ onaj lupež Pinokio, oslobodivši se policajčevih šaka, trčao je svom snagom preko polja da bi se što prije vratio kući.* (str. 18)

Na osnovu navedenog primjera, zaključuje se da b/h/s jezik takođe posjeduje frazeološku konstrukciju istog značenja kao konstrukcija *darsela a gambe*, koju koristi Collodi, a to je konstrukcija *dati petama vjetra*, za koju se odlučuje prevodilac Kaleb. Nijedan govornik b/h/s jezika neće doslovno shvatiti ovu konstrukciju, te misliti da će Pinocchio zaista svojim petama dati vjetra (što je nemoguće), već će pomenuta konstrukcija u umu govornika pobuditi sliku Pinochija koji veoma brzo trči ne bi li pobjegao od nečega. Samim tim, jasno je da se radi o frazeološkoj konstrukciji budući da se značenje cjeline ne može izvesti iz pojedinačnih značenja dijelova koji istu sačinjavaju. Prevodilac Sarajlić ne koristi frazeološku konstrukciju, već se odlučuje da izraz prevede opisno koristeći *trčao je svom snagom*, što je takođe adekvatan prevod.

²⁰ "Fuggire, scappare velocemente."

9. Genio: *andare a genio* frazeološka je konstrukcija koju rječnik *Corriere della Sera* (2019) definiše kao *sviđati se, biti dobrodošao, privlačiti, buditi želju*.²¹

Collodi: - *Fra i mestieri del mondo non ce n'è che uno solo che veramente **mi vada a genio***. (str. 17)

Kaleb: - *Od svih zanata na svijetu samo je jedan koji **mi je zbilja po volji***. (str. 20)

Sarajlić: - *Od svih zanata **sviđa mi se** jedan jedini*. (str. 19)

Biti po volji izraz je koji se često sreće u b/h/s jeziku i koristi se kako bi se izrazilo da se nekom nesto *sviđa, odgovara, prija*, te u potpunosti odgovara značenju frazeološke konstrukcije *andare a genio*, iskorištene u izvornom tekstu. Za to se rješenje odlučio prevodilac Kaleb, dok se prevodilac Sarajlić odlučila da izraz prevede glagolom *sviđati se*, što je takođe korektan prevod.

10. Gnorri: *fare lo gnorri* je frazeološka konstrukcija za koju rječnik *Corriere della Sera* (2019) navodi da se koristi da se opiše neko *ko se pravi da ne razumije ili ne zna nešto*.²²

Collodi: - *E chi è questo Pinocchio? – domandò il burattino **facendo lo gnorri***. (str. 107)

Kaleb: - *A tko je taj Pinocchio? – zapita lutkić **praveći se nevješt***. (str. 142)

Sarajlić: - *A ko je taj Pinokio? – upita lutak **praveći se nevješt***. (str. 106)

Riječ *gnorri* ne postoji samostalno u italijanskom jeziku, već se nalazi samo u ovom izrazu zbog asonance sa riječi „ignorare“²³ (koja ima značenje „ne znati“). (*Corriere della Sera*, 2019) Navedeni primjer pokazuje kako su oba prevodioca, upotrijebili sintagmu *praviti se nevješt* kako bi preveli konstrukciju *fare lo gnorri*. Takođe bi se mogao upotrijebiti izraz *praviti se lud*, koji je čest u b/h/s jeziku i koji savršeno odgovara značenju konstrukcije *fare lo gnorri*.

²¹ "Piacere, essere gradito, attirare, invogliare."

²² „Fingere di non capire o non sapere qualcosa.“

²³ „La parola gnorri non esiste autonomamente nella lingua italiana; la si trova solo in questa locuzione, per assonanza con la parola „ignorare“.“

11. Occhio: *a perdita d'occhio* izraz je koji rječnik *Corriere della Sera* (2019) definiše kao *obimno prostranstvo, preko tačke do koje može dosegnuti pogled.*²⁴

Collodi: *Ciò detto, distese le ali e, infilata la finestra che era aperta, se ne volò via a perdita d'occhio.* (str. 20)

Kaleb: *To rekavši raširi krioca, pa kroz otvoren prozor odleti i izgubi se u daljini.* (str. 24)

Sarajlić: *Samo što je to reklo, raširilo je svoja mala krila, uputilo se prema otvorenom prozoru, poletjelo i začas se izgubilo iz vida.* (str. 22)

Izraz *a perdita d'occhio* često se koristi kako u govornom tako u pisanom italijanskom jeziku. Nije teško zaključiti značenje ove frazeološke konstrukcije budući da je imenica *perdita* izvedena od glagola *perdere*, što znači *izgubiti*, a riječ *occhio* znači *oko*. Zaključuje se, na osnovu navedenog, da se izraz koristi kada se želi označiti da neko nešto ne može vidjeti, odnosno da je neko nešto izgubio iz vida. Upravo za taj izraz, *izgubiti se iz vida*, odlučila se prevodilac Sarajlić, što pokazuje da se frazeološka konstrukcija na isti način tvori i u italijanskom i u b/h/s jeziku, odnosno od istih ili sličnih semantičkih elemenata, dok se prevodilac Kaleb odlučuje za sintagmu *izgubiti se u daljini*, koja ima isto značenje.

12. Princisbecco: *rimanere di princisbecco* izraz je koji rječnik *Corriere della Sera* (2019) definiše kao *ostati iznenađen, bez riječi zbog iznenađenja ili udarca.*²⁵

Collodi: *Il burattino, sentendosi dare questa sentenza fra capo e collo, rimase di princisbecco e voleva protestare: ma i giandarmi, a scanso di perditempi inutili, gli tapparono la bocca e lo condussero in gattabuia.* (str. 70)

Kaleb: *Kad je lutkić čuo kakvu mu neočekivanu osudu udara sudac, zapanji se i htjede protusloviti, ali mu oružnici, da bi spriječili uzaludno trošenje vremena, začepi usta i odvedu ga u buturnicu.* (str. 87)

Sarajlić: *Kad ču takvu presudu, lutak se zapanji. Htjede da se usprotivi, ali žandari, da izbjegnju nepotrebno dangubljenje, začepiše mu usta i odvukoše ga u zatvor.* (str. 66)

²⁴ „Per un'estensione molto vasta, oltre il punto a cui può arrivare lo sguardo.“

²⁵ „Restare stupefatti, senza parole per la sorpresa o lo smacco.“

Rječnik Corriere della Sera (2019) navodi kako je *princisbecco*, koji je dobio ime po svom izumitelju iz Engleske Pinchbecku, vrsta mesinga koji je nalik na zlato i sadrži oko 15% cinka. Izraz aludira na divljenje jednostavnih i skromnih osoba pred zlatom, iako je u pitanju lažno zlato.²⁶

Rječnik *Treccani* (2019) navodi kako se izraz često koristi u toskanskoj regiji.²⁷ Samim tim, nije iznenađujuće da ga Collodi upotrebljava u svom djelu budući da je upravo on odgovoran za značajan doprinos toskanskoj frazeologiji. Kada su u pitanju prevodi na b/h/s jezik, zaključuje se da u istom ne postoji frazeološka konstrukcija koja bi izrazila smisao kao ona korištena u originalu, te se i Kaleb i Sarajlić odlučuju za glagol *zapanjiti se*. Mogao bi se takođe iskoristiti glagol *iznenaditi se* kao i konstrukcija *ostati bez riječi* ili *ostati bez teksta*.

13. Punto: *di punto in bianco* je frazeološka konstrukcija koju rječnik *Corriere della Sera* (2019) definiše kao *iznenada, bez najave, na potpuno neočekivan način*.²⁸

Collodi: *Erano giunti più che a mezza strada quando la Volpe, ferdandosi di punto in bianco, disse al burattino: /.../* (str. 41)

Kaleb: *Prešli su bili više od pola puta, kad se Lija **nenadano** zaustavi i reče lutkiću: /.../* (str. 49)

Sarajlić: *Prešli su više od pola puta kad Lisica, **naglo** se zaustavljajući, reče lutku: /.../* (str. 40)

U rječniku *Corriere della Sera* (2019) navodi se da izraz potiče iz vojnog jezika, tačnije odnosi se na *tešku artiljeriju*. Označavao je trenutak dolaska putanje projektila na željenu metu, odnosno „čist pogodak“; ovaj tip pucanja nije zahtijevao operacije računanja za praćenje, te je do ispaljivanja moglo doći u bilo kom trenutku. Rezultat bi bio smrtonosan zahvaljujući svojoj ogromnoj razornoj moći i iskorištavao je prednost iznenađenja, ali se mogao primijeniti samo na maloj razdaljini.²⁹

²⁶ „Il princisbecco, che prende il nome dal suo inventore inglese Pinchbeck, è un tipo di ottone che imita l'oro e contiene circa il 15% di zinco. Il detto allude all'ammirazione delle persone semplici e modeste di fronte all'oro, sia pure falso.“

²⁷ „... si produce l'espressione, frequente in area toscana, restare di princisbecco ...“

²⁸ „Improvvisamente, senza preavviso, in maniera del tutto inaspettata.“

²⁹ „Deriva dal linguaggio militare, e nella fattispecie dai corpi d'artiglieria pesante. Indicava il punto di arrivo della traiettoria di un proiettile sulla linea di mira naturale, cioè „ad alzo zero“; questo tipo di tiro non richiedeva operazioni di calcolo per il puntamento e poteva quindi essere sparato in qualsiasi momento. Risultava micidiale per la sua grande potenza distruttiva e sfruttava il vantaggio della sorpresa, ma poteva essere impiegato solo a distanza ravvicinata.“

Na osnovu navedenog primjera zaključuje se da su prevodioci Kaleb i Sarajlić odlučili da frazeološku konstrukciju *di punto in bianco* prevedu jednom riječju, odnosno prilozima *nenadano* i *naglo*. Obje riječi predstavljaju adekvatna rješenja, međutim, ukoliko bi neko želio za prevod iskoristiti frazeološku konstrukciju, mogao bi upotrijebiti izraz *kao grom iz vedra neba*, koji je čest u b/h/s jeziku i ostavlja snažan utisak na čitaoca.

14. Sacco: *un sacco e una sporta* izraz je koji prema rječniku *Corriere della Sera* (2019) predstavlja *veliku količinu ili veliki broj stvari, u skoro pretjeranoj mjeri. Odnosi se najčešće na nešto neprijatno.*³⁰

Collodi: *A sentirsi chiamar Polendina per la terza volta, Geppetto perse il lume degli occhi, si avventò sul falegname, e lì se ne dettero un sacco e una sporta.* (str. 10)

Kaleb: *Kad je čuo treći put riječ Polendina, Geppettu se smrkne pred očima i on se baci na drvodjelca: i tada jedan drugoga obilno nadare bubocima.* (str. 13)

Sarajlić: *Kad je čuo po treći put to ime, Đepeto je obnevidio od bijesa. Pošao je prema stolaru, bitka je ponovo započela.* (str. 14)

U radu *Sul contributo di Pinocchio alla fraseologia italiana* Lucilla Pizzoli (1998) navodi da je izraz *un sacco e una sporta*, iako ne postoje pisani dokazi o njegovom postojanju prije Collodija, prisutan u pojedinim rječnicima dijalekata različitih regija Toskane. Dati primjer potvrđuje ono što je navedeno u rječniku *Corriere della Sera*, a to je da se pomenuta frazeološka konstrukcija odnosi na nešto neprijatno. Collodi opisuje svađu do koje dolazi između Geppetta i stolara, te želi naglasiti kako su izgubili strpljenje i sukobili se. Prevodilac Kaleb se odlučuje prevesti ovaj izraz sintagmom *obilno nadariti bubocima*, dok se Sarajlić odlučuje za *bitka je ponovo započela*. Zaključuje se da oba prevoda na neki način odgovaraju originalu budući da poručuju čitaocu da je došlo do rasprave između Geppetta i stolara. Kako god, može se zaključiti i da prevodioci nisu u maternjim jezicima uspjeli naći frazeološku konstrukciju koja bi izrazila isti smisao predstavljen u originalu, te su morali opisno prevesti izraz *un sacco e una sporta*.

³⁰ „Una grande quantità o un gran numero di cose, in misura quasi eccessiva. È riferito per lo più a qualcosa di spiacevole.“

15. Salamelecchi: *fare i salamelecchi* izraz je koji se odnosi na onoga ko ima ružnu naviku da se drugima obraća uz pretjeran, smiješan obred sačinjen od pozdrava, nježnosti, laskanja i naklona, kako je navedeno u djelu *Vocabolario del Vernacolo Fiorentino e del Dialetto Toscano di ieri e oggi*.³¹ (Rosi Galli, 2008)

Collodi: *Pinocchio non potendo rispondere con le parole, a motivo delle monete che aveva in bocca, fece mille salamelecchi e mille pantomime, /.../ (str. 47)*

Kaleb: *Pinocchio nije mogao govoriti, jer su mu u ustima bili zlatnici, pa se kreveljio i pravio tisuću kretnja, /.../ (str. 60)*

Sarajlić: *Zlatnici su smetali Pinokiju da odgovori. Klanjao se duboko, kolutao očima /.../ (str. 47)*

U rječniku *Treccani* (2019) navodi se da riječ *salamelecchio* potiče iz arapskog jezika odnosno od izraza *salām 'alaik* čije je značenje *mir s tobom* i koji predstavlja uobičajenu formulu za pozdrav.³² *Fare i salamelecchi* je izraz tipičan za firentinsko područje. Budući da je definicija samog izraza kompleksnija, jasno je da ga nije lako ni prevesti, posebno kada se uzme u obzir da se radi o frazeološkoj konstrukciji. Kalebovo rješenje *kreveljiti se* odlično se uklapa u definiciju navedenu na samom početku analiziranja primjera. Ne samo da dočarava niz neprirodnih radnji koje Pinokio u datom trenutku vrši, već naglašava grotesknost i komičnost date situacije. *Klanjati se duboko*, rješenje koje je ponudila Sarajlić, također nije loš izbor i uklapa se u kontekst. Iako stilski različita, oba prevoda su adekvatna rješenja i pokazuju bogatstvo našeg jezika, te da se na više načina može dočarati ono što je autor originala napisao.

16. Sgocciolo: *essere/trovarsi agli (ultimi) sgoccioli* frazeološka je konstrukcija koja prema rječniku *La Repubblica* (2019) znači *biti na kraju, na izmaku nečega*.³³

Collodi: *Con tutta questa grazia di Dio ho potuto campare due anni: ma oggi sono agli ultimi sgoccioli: oggi nella dispensa non c'è più nulla, e questa candela, che vedi accesa, è l'ultima candela che mi sia rimasta... (str. 144)*

³¹ „Proverbio riferito a chi ha la brutta abitudine di rivolgersi ad altri con un eccessivo, ridicolo cerimoniale di saluti, gentilezze, adulazioni e inchini.“

³² „salamelècco (ant. salamelècche) s. m. [dall'arabo *salām 'alaik*, propriam. <<pace su te>>, formula usuale di saluto]“

³³ „Alla fine, al termine di qualcosa.“

Kaleb: *Sa svim tim blagom božjim mogao sam živjeti dvije godine; ali danas su zadnje mrvice tu: danas u spremnici nema više ništa, a ova svijeća, koju vidiš da gori, posljednja je svijeća, koja mi je ostala...* (str. 194)

Sarajlić: *Sa svim tim božjim blagom mogao sam da životarim dvije godine, ali danas je i s njima gotovo. U ostavi više nema ništa. Ova svijeća, koju vidiš da gori, posljednja je koja mi je ostala...* (str. 146)

Lucilla Pizzoli u svom radu *Sul contributo di Pinocchio alla fraseologia italiana* (1998) navodi da postoje pisani dokazi da je izraz *essere agli sgoccioli* korišten i prije 1881. godine, ali u okvirima toskanske tradicije od manjeg značaja ili od strane autora koji se ne smatraju pouzdanim izvorima kada je u pitanju regionalna upotreba, te da su upravo Collodi i njegovo djelo *Pinocchio* zaslužni za ulazak izraza u standardni italijanski jezik. Prevod Kaleba pokazuje da i b/h/s jezik posjeduje konstrukciju koja na izuzetno slikovit način dočarava smisao izraza korištenog od strane Collodija, a to je sintagma *zadnje mrvice*. Ne radi se doslovno o mrvicama, već se želi naglasiti kako je od silnog bogatstva ostalo jako malo. Prevodilac Sarajlić se ipak odlučuje opisno prevesti izraz koristeći strukturu *s njima je gotovo*.

17. Smargiasso: *fare lo smargiasso* je izraz za koji rječnik *Corriere della Sera* (2019) navodi da se koristi za osobu koja se hvali izmišljenim sposobnostima i poduhvatima ili preuveličava sopstvene kvalitete.³⁴

Collodi: *Non venir qui a fare lo smargiasso: non venir qui a far tanto il galletto!* (str. 97)

Kaleb: *Nemoj se ti tu kočoperiti, nemoj se ti tu pijevciti!* (str. 124)

Sarajlić: *Nemoj da se praviš junakom, ne budi objestan!* (str. 94)

Fare lo smargiasso veoma je interesantan izraz koji se koristi kako bi se opisala osoba koja je hvalisavac i razmeće se vještinama i kvalitetima koje ne posjeduje ili ih posjeduje, ali ne u tolikoj mjeri u kolikoj tvrdi. Navedeni prevodi pokazuju da ni b/h/s jeziku ne nedostaje zanimljivih konstrukcija koje izražavaju isti smisao. Jedna od tih je glagol *kočoperiti se*, što znači *hvaliti se, razmetati se nečim na egocentričan način*. Upravo taj glagol u svom prevodu koristi Kaleb, dok se Sarajlić opredjeljuje za konstrukciju *praviti se junakom*. B/h/s jezik raspolaže brojnim glagolima i izrazima koji se takođe mogu koristiti kao prevod izraza *fare lo*

³⁴ „Persona che si vanta di capacità o imprese inventate o ingigantisce le proprie qualità.“

smargiasso. Neki od njih su: *šepuriti se, dizati nos u nebo, praviti se važan, gledati s visine, prsiti se, oholiti se* itd.

18. Spina: *essere sulle spine* frazeološka je konstrukcija koju rječnik *Corriere della Sera* (2019) definiše kao *osjećati nelagodu, nemir; takođe patiti i prije svega uzbuđivati se zbog unutrašnje nelagode kako bi se mogla osjećati osoba koja sjedi na trnju i pokušava da ublaži bol tražeći stalno bolji položaj*.³⁵

Collodi: *Pinocchio era sulle spine*. (str. 30)

Kaleb: *Pinocchio je bio na iglama*. (str. 37)

Sarajlić: *Pinokio je bio kao na iglama*. (str. 31)

Na osnovu datog primjera može se zaključiti kako b/h/s jezik posjeduje odgovarajući ekvivalent za frazeološku konstrukciju *essere sulle spine*, a to je izraz *biti kao na iglama*. Izrazi su jako slični iako postoji neznatna razlika u odabiru imenice. Naime, za tvorbu frazeološke konstrukcije *essere sulle spine* upotrijebljena je imenica *spina* što znači *trn*, dok frazeološka konstrukcija u b/h/s jeziku koristi imenicu *igla* (*biti kao na iglama*). Iako su u pitanju dvije različite imenice, radi se o predmetima koji su oštri, te je jasno da je značenje frazeoloških konstrukcija identično, odnosno mogu se koristiti kako bi se opisao neko ko osjeća nelagodu kao kada sjedi na trnju ili iglama. Riječ je o izrazu koji se često upotrebljava kako u govornom tako i u pisanom jeziku, te nije iznenađujuće da su se i prevodilac Kaleb i prevodilac Sarajlić odlučili da ga upotrijebe (jedina je razlika što prevodilac Kaleb ne koristi riječcu *kao*, međutim, cjelokupan smisao je ostao nepromijenjen).

19. Tastoni: *camminare a tastoni* izraz je koji prema rječniku *Treccani* (2019) *ukazuje na način postupanja nekoga ko se kreće bez gledanja, u mraku, opipavajući, dodirujući tlo ili zidove*.³⁶

Collodi: *Pinocchio, appena che ebbe detto addio al suo buon amico Tonno, si mosse brancolando in mezzo a quel buio, e camminando a tastoni dentro il corpo del Pesce-cane, si avviò un passo dietro l'altro verso quel piccolo chiarore che vedeva baluginare lontano lontano*. (str. 142)

³⁵ „Essere in ansia, in apprensione; anche soffrire e soprattutto agitarsi a causa di un disagio interiore come potrebbe fare chi si trovasse seduto sulle spine e cercasse di trovare sollievo al dolore cercando continuamente una posizione migliore.“

³⁶ „Indica il modo di procedere di chi si muove senza vedere, nel buio, brancolando, tastando il terreno o le pareti.“

Kaleb: *Tek što je rekao svome dobrom prijatelju Tunju zbogom, Pinocchio krene ispruživši ruke preda se kroz tamu i počne pipajući hodati kroz tijelo morskog psa mičući se korak po korak prema onom slabašnom svijetlu koje se vidjelo da žmiruca tamo daleko, daleko.* (str. 191)

Sarajlić: *Čim se oprostio sa svojim dobrim prijateljem Tunom, Pinokio se uputi u mrak pipajući. Išao je nasumce po tijelu Morskog psa, korak po korak, prema onom žmirkavom svijetlu koje se vidjelo daleko, daleko.* (str. 144)

Na osnovu analiziranog primjera može se zaključiti kako b/h/s jezik ne raspolaže frazeološkom konstrukcijom koja ima značenje kao konstrukcija navedena u izvornom tekstu, *camminare a tastoni*, tako da su je prevodioci opisno preveli. Kaleb se odlučuje za izraz *pipajući hodati*, dok Sarajlić koristi izraz *ići nasumce*. Oba prevoda u potpunosti odgovaraju smislu originalne konstrukcije, te su razlike stilske prirode.

20. Volere: *volere un bene dell'anima* izraz je koji rječnik *Treccani* (2019) definiše kao *voljeti nekoga, biti vezan za njega, biti mu privržen, osjećati ljubav prema njemu (željeti mu dobro)*.³⁷

Collodi: *Fatto sta che dopo quel cacio e quella gomitata, Pinocchio acquistò subito la stima e la simpatia di tutti i ragazzi di scuola: e tutti gli facevano mille carezze e tutti gli volevano un ben dell'anima.* (str. 93)

Kaleb: *Istina je, da je nakon ovog kopitca u trbuh i bubotka laktom Pinocchio odmah stekao poštovanje i ugled među svima dječacima u školi, i svi su se umiljavali oko njega i od srca ga voljeli.* (str. 120)

Sarajlić: *Činjenica je da je Pinokio, odmah poslije tih udaraca nogom i laktom, stekao poštovanje i ljubav svih dječaka u školi. Svi su ga oblijetali umiljavajući mu se, svi su ga zavoljeli svom dušom.* (str. 91)

Frazeološka konstrukcija *volere un bene dell'anima* često se koristi u italijanskom jeziku. Adekvatnih prevoda joj ne manjka ni u b/h/s jeziku, što se može zaključiti na osnovu navedenog primjera. Kaleb koristi izraz *voljeti od srca*, dok se Sarajlić odlučuje za *zavoljeti svom dušom*. I jedan i drugi izraz su dobro poznati izvornim govornicima b/h/s jezika jer su u čestoj upotrebi. Može se takođe povući paralela između italijanskog izraza *volere un bene*

³⁷ „Voler bene a qualcuno, essergli affezionato, avere affetto, amore per lui (propr., augurare il suo bene).“

dell'anima i izraza za koji se odlučila Sarajlić, *zavoljeti svom dušom* budući da se riječ *anima* na b/h/s prevodi kao *duša*. Zaključuje se, dakle, da se izrazi percipiraju na isti ili sličan način i u italijanskoj i u kulturi naroda koji koriste b/h/s jezik.

21. Zecca: *nuovo di zecca* izraz je koji rječnik *La Repubblica* (2019) definiše kao *nov, sjajan, originalan, neobjavljen*.³⁸

Collodi: *Aperto il portafoglio, invece dei quaranta soldi di rame, vi luccicavano quaranta zecchini d'oro, tutti nuovi di zecca.* (str. 156–157)

Kaleb: *Kad je otvorio novčarku, mjesto četrdeset novčića od bakra svjetlucalo se u njoj četrdeset zlatnih dukata, sasvim novih, kao da su tek došli iz kovnice.* (str. 209)

Sarajlić: *Ali kad otvori novčanik, umjesto četrdeset petparaca, nađe četrdeset svjetlucavih, novih novcatih zlatnika.* (str. 158)

Zecca di Stato predstavlja javno tijelo koje štampa novčanice, markice i druge zvanične državne dokumente. Dakle, jednostavno je zaključiti porijeklo izraza *nuovo di zecca*. Budući da je novac koji se proizvodi u *Zecca di Stato* nov, nikada prije korišten, izraz se koristi za nešto što je potpuno novo i neupotrebljavano. Dati primjer pokazuje da se prevodilac Kaleb odlučuje izraz prevesti sintagmom *potpuno nov*, dok se Sarajlić odlučuje za izraz *nov novcat*, koji je vrlo čest u govornom b/h/s jeziku. Oba prevoda su adekvatni i u potpunosti odgovaraju originalu.

³⁸ „Nuovo, fiammante, originale, inedito.“

5. ZAKLJUČAK

Primjeri frazeoloških konstrukcija koji su analizirani u radu pokazuju leksičko bogatstvo kako italijanskog tako i b/h/s jezika. Često te konstrukcije kod čitaoca kreiraju određenu sliku, te na živopisan i ekspresivan način dočaravaju ono što je pisac htio reći. Carlo Collodi je bio svjestan efektnosti frazeoloških konstrukcija i reakcija koje mogu da izazovu, te nije štedio na njihovoj upotrebi stvarajući svoje najpoznatije djelo *Le avventure di Pinocchio*. Iako je veliki broj izraza koji se nalaze u pomenutom djelu, u radu je analiziran dvadeset jedan primjer koje je autorka smatrala interesantnim i značajnim za objašnjenje teme. Znatno je broj analiziranih primjera koji pokazuju da postoje određene sličnosti između italijanskog i naroda koji koriste b/h/s jezik, odnosno frazeoloških konstrukcija koje se u pomenutim jezicima (italijanski i b/h/s jezik) tvore od sličnih ili istih semantičkih elemenata, kao što su konstrukcije *far venire l'acquolina in bocca* u italijanskom, odnosno *navirati voda oko zuba* u b/h/s jeziku, zatim *a perdita d'occhio* (ital.) odnosno *izgubiti iz vida* (b/h/s) te mnoge druge frazeološke konstrukcije. Ovakve frazeološke konstrukcije svjedoče o činjenici da postoje određene sličnosti u poimanju i mentalitetu između italijanskog i naroda koji se služe b/h/s jezikom. S druge strane, znatan je broj primjera koji pokazuju različitosti između pomenutih naroda, kao što je izraz *alto come un soldo di cacio* (ital.) koji su prevodioci preveli na drugačije načine (*malen kao čepić, vrlo niska rasta*). Predstavljeni su i primjeri koje na b/h/s jezik nije bilo moguće prevesti frazeološkom konstrukcijom, te se moralo pribjeći opisnom prevođenju, kao na primjer kada su Kaleb i Sarajlić izraz *andare a genio* preveli sa *biti zbilja po volji i sviđati se*.

Može se zaključiti takođe da je Collodi uz pomoć svog najpoznatijeg djela *Le avventure di Pinocchio* dao značajan doprinos italijanskoj frazeologiji. Iako ima frazeoloških konstrukcija koje se više ne koriste u savremenom italijanskom jeziku, veliki je broj izraza koji su upravo zahvaljujući pomenutom djelu ušli u standardni italijanski jezik, te se koriste i dan danas. Nesumnjivo je da je ovo djelo izuzetan dragulj ne samo dječije književnosti, već i italijanskog jezika i frazeologije, što potvrđuje i činjenica da se značajan broj jezičkih stručnjaka bavio ovom tematikom.

Analizirani primjeri su, takođe, u nekim slučajevima pokazali slične stilske karakteristike Kaleba i Sarajlić, dok je u nekim primjerima evidentna razlika u stilu između prevodilaca.

Kao što je već navedeno, više je faktora koji su zaslužni za to. U nekim slučajevima, adekvatniji prevod je ponudio Kaleb, u drugima Sarajlić, iako oba prevoda nisu značajnije odstupali od originala. Da li će neko preferirati jedan ili drugi prevod zavisi naravno i od ukusa čitaoca i stila kojem je naklonjen. Upravo se u tome skriva ljepota jezika i prevođenja, što ne postoji samo jedan tačan odgovor, već se gotovo uvijek može ponuditi više jednako kvalitetnih rješenja. Budući da se rad, zbog tehničkih ograničenja, fokusirao samo na određen broj frazeoloških konstrukcija, a u romanu je prisutan znatno veći broj istih, jasno je da se ova tema može produbiti i detaljnije istražiti.

6. LITERATURA

Korpus:

Collodi, C. (2016). *Le avventure di Pinocchio*. Varese: Crescere edizioni.

Collodi, C. (1952). *Pinocchio: Čudnovati doživljaji jednog lutka*. (Preveo: Vjekoslav Kaleb) Zagreb: Mladost.

Collodi, C. (1990). *Pinokio*. (Prevela: Razija Sarajlić) Sarajevo: Svjetlost.

Izvori:

Castellani Pollidori, O. (1999). *Le „Avventure di Pinocchio“ – Genesi di un capolavoro*. Livorno: Comune di Livorno.

Ciccuto, M. *Letteratura e dialetto in Toscana dal 1860*. Milano: Edizioni Otto/Novecento.

Collodi, C. (1986). *The Adventures of Pinocchio*. (Preveo: Nicolas J. Perella) Berkeley: University of California Press.

Čengić, N. (2019). *Semantičke i aplikativne vrijednosti nekih frazeoloških konstrukcija u italijanskom jeziku na primjerima iz Pirandellove komedije „La Giara“*, u *Radovi, knjiga XXII*. Sarajevo: Filozofski fakultet.

Granger and Meunier. (2008). Introduction: The Many Faces of Phraseology. *Phraseology: An Interdisciplinary Perspective*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Rosi Galli, S. (2008). *Vocabolario del Vernacolo Fiorentino e del Dialetto Toscano di ieri e di oggi*. Firenze: Romano Editore.

Pizzoli, L. (1998). *Sul contributo di Pinocchio alla fraseologia italiana, Studi linguistici italiani, II*. Roma: Università „La Sapienza“.

Tanović, I. (2000). *Frazeologija bosanskog jezika*. Zenica: Dom štampe.

Th. Gries, S. (2008). Phraseology and Linguistic Theory. *Phraseology: An Interdisciplinary Perspective*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Rječnici:

Corriere della Sera, Dizionario dei Modi di Dire. (2019).

<https://dizionari.corriere.it/dizionario-modi-di-dire/>

La Repubblica, Dizionario Online. (2019). <https://dizionari.repubblica.it/italiano.html>

Treccani, Vocabolario Online. (2019). <http://www.treccani.it/vocabolario/>